

**МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра

на тему **«Дидактичні умови формування самооцінки молодших
школярів у навчальній діяльності»**

Виконана студенткою 2 курсу ПО – 2м з
Спеціальності

8.010101 «Початкова освіта»

Роман Андріана Вікторівна?

Керівник: к.п.н., доц. Горват М.В.

Рецензент к.п.н., доц. Бартош О.П.

м. Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП		5
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
	САМООЦІНКИ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	
1.1.	Теоретичні підходи до аналізу самооцінки у вітчизняній та зарубіжній психолого педагогічній літературі	9
1.2.	Розвиток здібностей та самооцінки в навчальній діяльності	17
1.3.	Психолого-педагогічні передумови розвитку самооцінки в молодшому шкільному віці	29
РОЗДІЛ 2	ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ПО ФОРМУВАННЮ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ФАКТОРА ДОСЯГНЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ОСВІТИ	40
2.1.	Завдання, зміст, етапи та методика організації експериментальної роботи по формуванню самооцінки молодших школярів, як чинника досягнення особистісних результатів освіти	40
2.2.	Реалізація комплексу педагогічних умов формування самооцінки молодших школярів як чинника досягнення особистісних результатів освіти	51
2.3.	Аналіз результатів експериментальної роботи по формуванню самооцінки молодших школярів як чинника досягнення особистісних результатів освіти	74
ВИСНОВКИ		82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		86
ДОДАТКИ		93

ВСТУП

Актуальність теми. Нова концепція початкової освіти, поряд з виконанням традиційних завдань, зобов'язує школу створити умови для різнобічного розвитку особистості дитини, її самоствердження та творчої самореалізації, формування людини з новим рівнем свідомості, яка володітиме новим мисленням, високою культурою життєвого самовизначення. Водночас усвідомлюватиме себе індивідуальністю, членом суспільства і представником людства. Така людина спроможна самостійно формувати цілі, знаходити оптимальні шляхи їх досягнення, брати на себе відповідальність за свої вчинки і діяльність, здатна до оцінки і самооцінки.

Новий Державний стандарт початкової освіти зумовлює побудову навчання в початковій школі на засадах особистісно-орієнтованого, компетентісно-діяльнісного підходів. Метою освіти стає загальнокультурний, пізнавальний і особистісний розвиток учнів, що забезпечує формування ключових компетентностей, і зокрема, такої ключової компетенції, як уміння вчитися (Савченко О.), здатність до саморозвитку та самовдосконалення. Останнє вимагає сформованості у дитини уявлення про себе і свої можливості, вміння всебічно та об'єктивно оцінювати особливості своєї особистості і діяльності, приймати роль учня, правильно вибудовувати свої взаємини з оточенням. Тобто, йдеться про певний рівень сформованості самооцінки. Саме тому педагоги покликані не лише збагачувати учнів певним обсягом знань, способами дій, а й формувати в них критичне ставлення до своїх можливостей, успіхів, навички самооцінки у навчально-виховному процесі, що стає можливим за їх систематичного та цілеспрямованого формування (Бех І., Бондар В., Савченко О. та ін.).

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що в науці накопичено певні знання про сутність самооцінки і способи формування її у школярів.

Проблемі самооцінки присвячено численні дослідження зарубіжних учених (Бернс Р., Маслоу А., Роджерс К., Фройд З., Фромм Е. та ін.).

Вітчизняні дослідники Б. Ананьєв, Л. Виготський, І. Кон, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Столін, І. Чеснокова та інші у своїх роботах розглядають самооцінку як внутрішнє ядро особистості, як її свідомий початок, як згусток індивідуальної самосвідомості, як систему уявлень про себе.

Самооцінці як особистісному утворенню відводиться центральне місце в загальному контексті формування особистості, її можливостей, здібностей, спрямованості, активності, суспільної значущості (Ліпкіна Г., Матіс Т. та ін.). Дослідженню структури самооцінки, її форм, особливостей формування в онтогенезі присвячено роботи Б. Ананьєва, А. Захарової, Е. Іванової та ін. Науковцями простежено динаміку самооцінки суб'єкта (Белкін А., Главінська О., Ковалишен І.). Також вивчаються функціональні зв'язки самооцінки із загальним процесом формування особистості школяра (Дусавицький О., Загурська І.). Показано значення самооцінки у міжособистісному спілкуванні (Гордєєва Ж., Каракуліна Т., Ларіна А., Ліснівська Л.).

Низка досліджень самооцінки у навчальній діяльності пов'язуються з вивченням самооцінної мотивації, зі співвідношенням особистісної і навчальної самооцінки, із взаємозв'язком самооцінки та рівнем домагань (Амонашвілі Ш., Андрєєва М., Каракуліна Т., Ліпкіна Г., Цукерман Г.), формуванню самооцінки в учнів (Заміщак М., Катрич Г., Ліпкіна Г., Пеньковська Н., Токарська Т., Чеснокова І.), з особливостями формування самооцінки в умовах міжособистісного спілкування (Главник О., Кащенко О., Мудрик А., Шевченко Н.), зі шляхами формування самооцінки в умовах навчальної діяльності (Костюк Г., Столін В. та ін.).

Отже, незважаючи на посилення інтересу дослідників до проблеми самооцінки, питання організації процесу її формування в початковій школі вимагають поглибленого вивчення, що й зумовило вибір теми дослідження: **«Дидактичні умови формування самооцінки молодших школярів у навчальній діяльності».**

Метою дослідження є визначення й теоретичне обґрунтування дидактичних умов, що сприяють формуванню самооцінки молодших школярів у процесі навчання.

Відповідно до мети визначені такі **завдання** дослідження:

1. Розкрити на основі вивчення й аналізу філософської і психолого-педагогічної літератури теоретичні підходи до аналізу самооцінки.

2. З'ясувати можливості спільної навчальної діяльності у формуванні самооцінки молодших школярів.

3. Визначити та обґрунтувати дидактичні умови, що сприяють формуванню самооцінки молодших школярів у процесі їхнього навчання.

4. Експериментально перевірити вплив визначених дидактичних умов на процес формування самооцінки молодших школярів у навчальній діяльності.

Об'єкт дослідження – процес формування самооцінки молодших школярів.

Предмет дослідження – дидактичні умови формування самооцінки молодших школярів у процесі спільного навчання.

Для реалізації поставлених завдань і перевірки гіпотези використано такі **методи дослідження**:

- теоретичні: теоретичний аналіз педагогічної, психологічної й науково-методичної літератури з метою визначення стану розробленості проблеми, що досліджується; порівняння, синтез, узагальнення й систематизація;

- емпіричні: педагогічний експеримент з метою перевірки висунутої гіпотези, анкетування вчителів, батьків та учнів, тестування, опитування школярів, спостереження, бесіди – з метою виявлення результативності експериментального дослідження;

- статистичні: методи математичної статистики з метою якісного аналізу здобутих даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Біласовицької ЗЗСО І-ІІ ст.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у виявленні дидактичних умов, які оптимізують процес формування самооцінки учнів молодшого шкільного віку у навчальній діяльності. Знання особливостей та умов формування цього найважливішого особистісного утворення, яке є фундаментом для подальшого саморозвитку і самовдосконалення, дасть змогу учителям початкових класів планувати спрямовані дії, що сприятимуть становленню учня як суб'єкта навчальної діяльності та спілкування.

Упровадження результатів дослідження. Основні висновки і практичні рекомендації, викладені у дослідженні, впроваджено у навчально-виховний процес Біласовицької ЗЗСО I-II ступенів.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження доповідалися на міжнародній науково-практичній конференції з темою доповіді «**Особливості розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку**»

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 1 публікації.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Наукове дослідження містить 3 таблиць та 16 рисунки.. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок, з них – 86 сторінки основного тексту. Список використаних джерел налічує 76 найменувань

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтвердило основні положення висунутої гіпотези та дало змогу сформулювати **висновки** відповідно до поставлених завдань.

1. У процесі системного аналізу науково-педагогічних джерел з'ясовано, що проблема формування самооцінки особистості була актуальною в усі періоди розвитку вітчизняної та світової педагогічної науки.

Аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури дав змогу розглядати самооцінку як основу процесу самоусвідомлення особистості, як показник індивідуального рівня розвитку, його особистісний аспект. Самооцінка як особистісне утворення позначається на регуляції поведінки і діяльності; як характеристика особистості, її центральний компонент формується за активної участі самої особистості і відображає своєрідність її внутрішнього світу.

Проведений теоретичний аналіз дав змогу представити структуру самооцінки у вигляді трьох компонентів:

мотиваційно-ціннісного, що характеризується позитивним ставленням до дії самооцінювання, потребою довідатися про себе, свої позитивні і негативні характеристики, прагненням досягти успіху у спільній діяльності, пізнавати себе з кращого боку;

когнітивного, основу якого складають знання людини про себе – ситуативні чи стійкі, позитивні чи негативні, більш або менш значущі для особистості;

діяльнісно-практичного як системи вмінь самооцінювання, що характеризується здатністю розрізняти ознаки, за якими діти оцінюють свої позитивні і негативні якості, діяльність у групі, уміння адекватно оцінити власну діяльність у групі, здатність критично ставитися до оцінки своїх умінь іншими учнями.

На підставі здійсненого аналізу психолого-педагогічних наукових джерел було виокремлено функції самооцінки:

мотиваційну, що забезпечує свідому, мотивовану поведінку, реалізацію обраної позиції, самореалізацію і включає в себе всі види спонукань – мотиви, прагнення, ідеали, цілі, усвідомлені спонукання до діяльності;

орієнтаційну, яка передбачає орієнтування в ситуаціях оцінювання себе, своїх можливостей, своєї діяльності в групі;

регулятивну, що забезпечує свідому саморегуляцію своєї поведінки умовах, які вимагають докладання свідомих зусиль для оцінювання себе і виконуваної діяльності, керування собою в умовах емоційного збудження чи втоми, здатність діяти відповідно до вимог ситуації, дорослого чи дитячого колективу;

рефлексійну, яка виявляється в умінні людини усвідомлювати те, що вона робить, й аргументувати, обґрунтовувати свою діяльність.

2. У дослідженні доведено потенційні можливості навчальної діяльності у формуванні самооцінки молодших школярів.

З'ясовано, що спільною вважається діяльність, за якої її завдання сприймаються як групові.

Це потребує об'єднання учнів для розв'язання поставлених завдань. Іншою ознакою навчальної діяльності є наявність взаємної залежності, взаємоконтролю та відповідальності.

Доведено, що використання спільних форм навчальної діяльності вносить істотні позитивні зміни у формування самооцінки, дає можливість порівнювати себе з однолітками, у ній створюються умови для колективного аналізу роботи, розвитку умінь і потреби аналізувати, доводити свою думку, оцінювати свої дії з погляду іншого.

3. Синтез ідей, розроблених у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній науці, аналіз передового педагогічного досвіду формування самооцінки молодших школярів у навчальній діяльності дали можливість визначити дидактичні умови, за яких цей процес відбувається успішніше:

- мотивація учнів до самооцінної діяльності;
- включення педагогом учнів до систематичного і послідовного процесу самоаналізу в умовах навчальної діяльності;
- поетапність формування мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-практичного компонентів самооцінки;
- опора на традиції гуманістичної освіти, формування гуманних взаємин між учасниками навчального процесу, підтримка позитивного емоційного стану молодших школярів у процесі самооцінювання навчальної діяльності, надання їм своєчасної допомоги.

4. На підставі діагностичних даних у сформованості кожного компонента самооцінки було виділено три рівні:

- високий;
- середній;
- низький.

Проведена діагностика показала високий ступінь кореляції між рівнями сформованості окремих компонентів самооцінки, що дало змогу в цілому визначити рівень сформованості самооцінки як середній показник рівнів сформованості її складових.

Здійснено експериментальну роботу, спрямовану на перевірку висунутої гіпотези, результати якої свідчать про її ефективність.

Комплексне застосування визначених дидактичних умов уможливило одержання даних, які склали основу об'єктивно статистичного узагальнення: у результаті заключного діагностування було виявлено, що:

- в експериментальних класах зросла кількість учнів, що мають високий рівень сформованості самооцінки (з 16,7% під час констатувального етапу експерименту до 26,7% під час контрольного зрізу);
- зросла кількість учнів з середнім рівнем – з 26,7% до 46,7%;
- зменшилася кількість учнів з низьким рівнем сформованості самооцінки – з 56,6% до 26,7%.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, актуальним і перспективним залишається подальше осмислення самооцінки, питання вивчення резервів усіх навчальних предметів початкової школи для формування самооцінки молодшого школяра, наступності в її формуванні в початковій ланках загальноосвітніх навчальних закладів.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>